

Wijnia's van Wommels; Wie waren Jan Gabes en Gabe Jans? Over voorouders van Kingma's, Radersma's, Van der Schaafs en Wijnia's van Littenseradiel

Eerder gepubliceerd in *Klaaikluten* 2001/2:10-15 en 2001/3:27

Jelle Miedema

Veel Wijnia's in Littenseradiel stammen rechtstreeks af van Jan Gabes van Wolsum, overleden Hidaard ca. 1766, en Wypkjen Foekes Wijnia geb. Oosterend 1725, ovl. Hartwerd 1814, dochter van Foeko Sijtzes Nijdam (geb. Irnsum ca. 1700, ovl. Poppingawier na 1788) en Ymck Romkes Wijnia (geb. ca. 1700). Ymck Romkes is op haar beurt een dochter van Romke Piers Wynia, boer, dorpsrechter en ontvanger te Idzega, etc. (Vleer 1956:163, 200). De familienaam Wijnia werd in twee opeenvolgende generaties in vrouwelijke lijn overgenomen, want behalve de kinderen van Foeko Sijtzes Nijdam namen ook die van Jan Gabes, op één na (volgt), de naam van hun moeder aan (Vleer 1956:284-287, 334ev). Maar wie was Jan Gabes en waar kwam hij vandaan?

Afstamming van een Wijnia-voorvader zal de reden zijn geweest dat Vleer de bovenstaande Wijnia's en hun nakomelingen in zijn Nijdamstra-Boek boek heeft opgenomen (zie Vleer 1956:330-346). Maar terwijl hij daarnaast uitvoerig aandacht besteedt aan de herkomst van deze Wijnia's, meldt hij over de afstamming van Jan Gabes – toch altijd nog de stamvader van een omvangrijke Wijnia-tak – niet meer dan alleen de namen van diens ouders. Dit geldt ook, voor zover ik heb kunnen nagaan, voor de ná 1949 verschenen uitgaven van 'De Nijdamstra Tyngge; Periodiek voor de Geslachten Nijdam, Nieuwdam, Vleer, Wijnia'. Uitgangspunt voor deze bijdrage is dan ook de vraag: *Wie was Jan Gabes?*

Concreet meldt Vleer over Jan Gabes dat: (i) zijn ouders Gabe Jans en Akke Ulbes van Tzum komen, waar op 12.2.1719 hun huwelijk wordt geproclameerd; (ii) hijzelf op 14.5.1752 in Wommels in het huwelijk treedt met Wypkjen Foekes en dan afkomstig is van Hartwerd, en (iii) hij op 13.4.1759 [te Wolsum] 'op belijdenis des geloofs' tot lidmaat wordt aangenomen nadat hij te Wommels op 24 november 1752 (dus enkele maanden na zijn huwelijk met Wypkjen Foekes) zijn geloof 'met de doop' heeft bevestigd. Zijn overschrijving van de Nederlandse Hervormde kerk van Wolsum naar de NH Kerk Wommels-Hidaard vindt plaats op 30.3.1766; Wypkjen Foekes staat in 1772 als weduwe ingeschreven te Hidaard, waar zij hertrouwt met Joris Sakes. Jan Gabes' volwassendoop doet vermoeden dat hij een doopsgezinde achtergrond had en dat vermoeden wordt versterkt door de omstandigheid dat een rooms-katholiek verleden kan worden uitgesloten (volgt).

De veronderstelde doopsgezinde achtergrond van Jan Gabes vormt een belangrijk aanknopingspunt voor verder onderzoek naar zowel zijn afkomst als die van zijn (half)broers en zusters, maar mijn vertrekpunt is toch het gegeven dat zijn huwelijk met Wypkjen Foekes in Wommels plaatsvond. Daar vinden we in 1728 en 1758 op boerderij Tellens (Stemkohier no. 8) een Gabe Jans. Verder staan in 1747 een Gabe Jans en Akke Ulbes in het doopregister van de Rooms-Katholieke Kerk van Roodhuis te boek als 'beide ongelovig' (lees: niet rooms-katholiek). Hun dochter Wybrig wordt dan op 22-jarige leeftijd rooms-katholiek gedoopt en trouwt datzelfde jaar te Roodhuis 7.9.1747 met Manus [Marinus] Douwes. De namen Gabe Jans en Akke Ulbes vormen een sterke aanwijzing dat dit Gabe Jans en Akke Ulbes van Wommels zijn geweest. Indien juist, dan kan óf Gabe's óf Akke's moeder een Wybrich zijn geweest.

Het bewijs dat Gabe Jans en Akke Ulbes van Wommels ook inderdaad de ouders zijn van onze Jan Gabes, wordt geleverd in 1752 en 1773. In 1752 is Gabe Jans, 'huisman (boer) te Wommels', doophouder van Akke, dochter van Jan Gabes en Wypkjen Foekes en in 1773 treedt hij als 'grootvader' op als curator – mede-curatoren zijn: Romke Foekes (Wijnia), boer te Huins, en Robijn (Pieters) Robijn, schoolmeester te Waaxens (volgt) – van de kinderen van 'Jan Gabes en Wieptien Foekes' (authorisaties Hennaarderadeel 1773).

Met het voorgaande staat definitief vast dat de ouders van Jan Gabes een Gabe Jans en Akke Ulbes zijn geweest. De volgende vraag is: Wie zijn nu precies deze Gabe Jans en Akke Ulbes? We weten intussen dat ze zich in Wommels vestigden en vermoedelijk Doopsgezind waren, maar ook dat ze naast een zoon Jan zeer waarschijnlijk een dochter Wybrich hadden. Daarnaast hadden ze vrijwel zeker nog een dochter Geertje. Eerder vermelde Robijn Pieters Robijn vinden we terug als de man van een Geertje Gabes (dbl. Waaxens 1756), met als kinderen Ymkien, Akke, Wybrig, en Pytje (zie o.a. aangifte ovl. Hennaarderadeel 5.3.1838, blad 5). Verder is nog sprake van een Wiebe Gabes, gehuwd Lutkewierum 18.7.1773 met Jeltje/Jettje Ynses, van Lutkewierum, later beiden te Wommels, die in 1785 curator is over de kinderen van wijlen Akke Gabes bij Jan Siebes, koopman te Rien, hertrouwd met een Tetje Ynses (autorisaties Hennaarderadeel 1785; mede-curator een Jacob Jans, Doopsgezind, koopman te Itens). Indien deze Wiebe Gabes inderdaad een zoon is van althans Gabe Jans voornoemd (volgt), dan kan dit betekenen dat Gabe een broer Wybe (Jans) had en dat zij op hun beurt zonen waren van een Jan Wybes, terwijl – naast Wybrich – nu ook een Geertje in aanmerking komt voor het moederschap van of Gabe Jans of Akke Ulbes.

Uit verder onderzoek is komen vast te staan dat Gabe Jans en Akke Ulbes in 1719 trouwen te Wommels. Hij blijkt dan afkomstig van Tzum en zij van Wommels. Akke Ulbes is waarschijnlijk overleden voor 1735, want dat jaar hertrouwt Gabe Jans van Wommels met Trijntje Yntes, na 1747 met de toenaam Kingma, dochter van Ynte Ates en Corneliske Piers, van naastligger Hondsbod onder Wommels. Bij Trijntje Yntes kreeg Gabe negen kinderen (volgt). Gabe Jans en Akke Ulbes laten in Wommels geen kinderen dopen. Wel staat Gabe Jans in het lidmatenboek van de N.H. Kerk Wommels(-Hidaard) ingeschreven als belijdend lid (in 1738 en 1772), maar niet ook Akke Ulbes. Dit doet vermoeden dat ze van de kinderdoop afzagen, kennelijk omdat Akke Ulbes doopsgezind was en bleef. (Terzijde: Deze Akke Ulbes moet niet verward worden met de Akke Ulbes die in 1750 lidmaat wordt van de gemeente Wommels-Hidaard. Zij is dan afkomstig van Weidum en is daarmee identificeerbaar als de vrouw van Job Jentjes, in 1728 en 1749 boer te Weidum, en als de moeder van Ulbe Jobs, in 1758 boer op Hottinga-s(t)ate onder Wommels.)

Met voorgaande gegevens en veronderstellingen in het achterhoofd ben ik opnieuw gaan ‘sneupen’ in de klappers van de lidmatenboeken van doopsgezinde gemeenten, beginnend met die van Kromwal (Britswerd, later Itens). En daar vinden we dan al vrij snel een Akke Ulbes, als lidmaat ingeschreven op 2.3.1713 (met de kanttekening ‘ovl.’, maar niet wanneer). Die combinatie van naam, gezindheid, plaats en datum is interessant, want daarmee hebben we meteen een serieuze gegadigde voor Jan Gabes’ moeder, respectievelijk Gabe Jans’ echtgenote. Ik kom tot het lanceren van voornoemde mogelijkheid, omdat een Akke Ulbes ook in opgaande generatie in verband is te brengen met een Wybrich. Cruciaal in dit verband is het geboortjaar van Akke Ulbes. Gaan we ervan uit dat Akke Ulbes ‘van Kromwal’ identiek is aan Akke Ulbes x 1719 Gabe Jans van Tzum/Wommels, dan zal zij geboren zijn rond 1700. Welnu, juist die mogelijkheid vormt, in combinatie met doopsgezindheid en de naam Wybrich, een regelrechte aanwijzing dat Akke Ulbes ‘van Kromwal’ identiek is aan Akke Ulbes van Tzum/Wommels – dat wil zeggen, een dochter is van Ulbe Jans, in 1698 boer op Swyns onder Wommels en Wybrich Sjoerds, gehuwd Wommels 22.10.1702, beiden doopsgezind én met aanwijsbaar een dochter Akke:

‘Aengeschreven Womles 1713 den 2 Mart Ulbe Jans met syn frou met twee van sijn dochters met nammen Doettie Ulbes en Acke Ulbes (Doettie met attestasie overgegaen na Tommarum)’, (in: Zondervan 1959:45).

Maar ook hier geldt: nieuwe gegevens leiden tot nieuwe vragen. Omdat Ulbe Jans al in 1698 boer is (op Swyns stem 35 en 36, zie Naschrift I), is het niet uitgesloten dat zijn huwelijk in 1702 met Wybrich Sjoerds een tweede huwelijk betreft en dat de woorden ‘met twee van *sijn* dochters’ (mijn curs., JM) in bovenstaande passage dd. 1713 letterlijk genomen moet worden. Daarnaast kan ‘met *twee* van sijn dochters’ betekenen dat er nog meer, maar dan niet-doopsgezinde (?),

dochteren waren. Akke zou een dochter kunnen zijn uit een voorgaand huwelijk en dan met 'Wybrich' niet haar moeder maar stiefmoeder hebben vernoemd – een optie die niet op voorhand kan worden uitgesloten.

Gaan we ervan uit dat Doettie de oudste zuster is (zij wordt in bovenvermeld citaat als eerste genoemd) en dat Doettie en Akke beiden dochters zijn van Wybrich Sjoerds, dan zou normaal gesproken Doettie geboren moeten zijn op z'n vroegst in 1703 en Akke in 1704. Echter, dat zou dan niet alleen betekenen dat Doettie reeds op 10-jarige leeftijd met attestatie naar elders vertrok, maar ook dat Akke al op 15-jarige leeftijd in het huwelijk trad – en zeker dat laatste is niet erg waarschijnlijk. Wel zou een eventueel eerder huwelijk van Ulbe Jans buiten Hennaarderadeel gesloten moeten zijn, want daar vinden we voor de periode rond 1700 alleen het huwelijk van Ulbe Jans en Wybrich Sjoerds. Terzijde: In 1659 vinden we te Wommels de proclamatie van het huwelijk van een Doettie Ulbes met een Obbe Jans (Inthiema), van Waaxens. Bij zijn overlijden in/voor 1678 blijkt dat zij vijf kinderen kregen: 1. Bauke, 18 jr., 2. Jan, 14 jr., 3. Maaike, 11 jr., 4. Edjer, ca. 8 jr. en 5. Idske, ca. 6 jr. De namen Doettie, Ulbe, Jan en Maaike zouden kunnen duiden op verwantschap met de in dit stuk behandelde personen.

Verder onderzoek naar Doettie Ulbes (II) geeft helaas ook geen uitsluitsel omtrent de bovengestelde vraag of Ulbe Jans eerder gehuwd is geweest. In Tzummarum vinden bij huwelijken voor het gerecht (het gaat dan veelal om huwelijken tussen mensen die of doopsgezind of rooms-katholiek waren) voor de periode 1604-1784 op 14.5.1718 wel afgifte van attestatie van een Sijtze Kornelis, van Tzummarum en een Doetie Ulbes, van Minnertsga, om elders te trouwen, maar waar dat huwelijk plaatsvond staat er niet bij. Wel weten we nu dat Doettie – ik neem nu even aan dat dit onze Doettie is, gegeven haar connectie met Tzummarum en het feit dat het huwelijk voor het gerecht werd gesloten – in 1718 trouwde, wat onwaarschijnlijk maakt dat zij pas in 1703 is geboren.

Een andere optie is dat Doettie (II) een voorkind is van Ulbe Jans en dat Akke in 1703 is geboren als dochter van Wybrich Sjoerds. Echter, ook is mogelijk dat het huwelijk van Ulbe en Akke ná de geboorte van beide dochters werd gesloten (niet uitzonderlijk in die tijd). Zelf houd ik het voorlopig op het laatste. Tegen een eerder huwelijk van Ulbe Jans pleit namelijk dat we de namen Ulbe, Doettie en Akke niet tegenkomen in de autorisatieboeken van rond 1698-1702.

Volgen we de lotgevallen van Ulbe Jans en Wybrich Sjoerds verder, dan vinden we voor de periode 1700-1714 in Wommels een 'Ulbe Jansen Womles' als curator over Gabe en Sjoerd Jans, kinderen van Jan Wiebes, boer te Dronrijp, en zijn tweede vrouw Gertje Sjoerds (aut. Menaldumadeel 1700-1713 fol. 319, 344). En daarmee zijn we terug bij een Gabe Jans met een relatie tot Wommels, maar met ook een relatie tot een Wiebe en een Geertje/Gertje. Meer specifiek wordt Ulbe Jans van Wommels in 1707 genoemd als voogd en *aangetrouwde oom* van Gabe Jans (10 j.) en Sjoerd Jans (7 j.), wat inhoudt dat Ulbe Jans' echtgenote Wybrich Sjoerds een zuster was van voornoemde Gertje Sjoerds. En ook weten we nu dat (die) Gabe Jans geboren is (i) rond 1697 en (ii) uit een *tweede* huwelijk van Jan Wybes.

Hiervoor werd al duidelijk dat het huwelijk van Ulbe Jans en Wybrich Sjoerds in 1702 plaatsvond in Wommels. Daaraan kan nog worden toegevoegd dat Ulbe bij huwelijk in Wommels woonde en Wybrich afkomstig was van Arum. In Arum vinden we echter geen Wybrich Sjoerds terug, maar wel – als lidmaten van de NH Kerk – bovengenoemde Jan Wybes en Gertje Sjoerds. Op 26.7.1696 worden zij in Arum ingeschreven, komend van Witmarsum waar ze op 17.12.1693 blijken te zijn getrouwd. Kennelijk vestigden ze zich na Arum vrij snel in Dronrijp, want daar worden gedoopt 1. Gab(b)e dd. 2.8.1696, 2. Sjoerd 15.1.1699, 3. Sijtze 1.1.1702 en 4. Sijtske op 8.4.1703. (Terzijde: Jan Wijbes, van Dronrijp, hertrouwt met een Hylk Andries, van Witmarsum; proclamatie aldaar 28.5. 1704).

En wat het eerste huwelijk van Jan Wybes betreft: vóór 1693 vinden we in Witmarsum een Jan Wybes x NN, die daar vier kinderen laten dopen: Doedtje (28.10.1684), Hoite (27.11.1687), Doedtje (20.10.1689) en Wybe (4.10.1691). Indien dit de eerder veronderstelde Jan Wybes is,

dan had onze Gabe Jans dus een oudere halfbroer Wybe (volgt). De naam Doedtje/Doettie zou zelfs op dubbele verwantschap tussen Jan Wiebes en Ulbe Jans kunnen duiden. Wat nu volgt is een voorlopige conclusie:

Gabe Jans, geboren in 1696, met als voogd en aangetrouwde oom Ulbe Jans van Wommels, is identiek aan de Gabe Jans die in 1719 de echtgenoot wordt van diezelfde Ulbe Jans' dochter Akke, geboren rond 1703.

Hierbij moet worden aangetekend dat harde bewijzen voor verwantschapsrelaties in doopsgezinde en aanverwante kringen voor de periode van vóór ca. 1750 vaak moeilijk zijn te geven, maar we hebben ook nog de namen van kinderen uit het tweede huwelijk van Gabe Jans. Eerst echter het volgende. Gaan we ervan uit dat Akke Ulbes inderdaad een dochter is van Wybrich Sjoerds, dan impliceert voorgaande conclusie dat Akke trouwde met een moeders zusters zoon. En daaraan waag ik de volgende stelling:

Een huwelijk tussen een volle neef en nicht was in vroeger tijden, ook in doopsgezinde kringen, geen uitzondering, maar het is niet denkbeeldig dat in het overwegend (niet uitsluitend) patrilineaire Friesland tegen een huwelijk tussen kinderen van volle zusters minder bezwaar bestond dan tegen een huwelijk tussen kinderen van volle broers [zie Naschrift II].

Dan nu het tweede huwelijk van Gabe Jans. Vanwege de Akke Ulbes van 1750 (zie boven) heb ik gearzeld of de Gabe Jans die in 1735 met Trijntje Yntes (Kingma) trouwt wel dezelfde persoon is als onze Gabe Jans. Echter, zoals hiervoor gesteld, de Akke Ulbes van 1750 blijkt afkomstig te zijn van Weidum en is daarmee traceerbaar een andere Akke Ulbes.

Van doorslaggevende betekenis als bewijs voor een tweede huwelijk van onze Gabe Jans acht ik vier namen onder de negen kinderen van Gabe Jans en Trijntje Yntes; namen (volgt curs.) die bovendien met terugwerkende kracht bovenvermelde conclusie onderstrepen: 1. Akke, 2. Corneliske, 3. Ynte, 4. Maaike, 5. Sjoerd, 6. Sijtske, 7. Wiebe, 8. Foekje en 9. Trijntje.

Met andere woorden, met Akke als oudste dochter is – vóór Trijntje Yntes' moeder (Corneliske Piers) – Gabe Jans' overleden echtgenote vernoemd, een voor die tijd niet ongebruikelijke volgorde. Daarnaast verwijzen de namen Sjoerd en Sijtske (de wederzijdse ouders zijn intussen vernoemd) naar de oudste broer en enige zuster van Gabe Jans. En dan tenslotte Wiebe. Gegeven het ontbreken van ook deze naam onder Trijntje Yntes' directe verwanten, lijkt aannemelijk dat deze Wiebe is vernoemd naar de boven veronderstelde halfbroer van Gabe Jans (waarmee dan tegelijk aannemelijker wordt dat voornoemde Jan Wybes van Witmarsum, eerder gehuwd geweest, inderdaad de vader is van Gabe Jans).

Met bovengenoemde halfbroers en -zusters van Jan Gabes (x Wypkjen Foekes Wijnia) kom ik op de subtitel van dit stukje, maar over die broers en zusters eerst nog de volgende informatie:

1. Akke, ged. 30.9.1736, ovl. voor 1785, tr. Jan Siebes, koopman te Rien (hij hertr. Tettie Ynses, beiden ovl. 1785 (kinderen uit het eerste huw.: Trientie, Gabe, Siebe, Ynte en Maaike; uit het tweede huw.: Akke), 2. Corneliske, ged. 31.7.1738, bel. 1770 als 'jonge dochter' (zij was in 1772 nog ongehuwd), 3. Ynte, geb./ged. 7/17.4.1740, ovl., Henn. 12.5.1820, tr. 1e Wommels 2.10.1763 Sjoukjen Murks, van Hartwerd, tr. 2e Wommels 23.11.1794 Trijntje Johannes, van Heeg, 4. Maaike, geb./ged. ca. 1/13.5.1740 [jong ovl.?], 5. Sjoerd, ged. 25.4.1745, bel. 16.5.1779 als 'jonge man' (ongeh.), 6. Sijtske, geb./ged. ca. 17.9/8.10.1747, tr. Wommels 31.8.1766 Jarig Jans, van Arum, 7. Wiebe, geb./ged. ca. 15/31.8.1749, ovl. Franeker 20.12.1840, tr. Lutkewierum 18.7.1773 Jeltje Ynses, 8. Foekjen, ged. 24.10.1751, tr. Wommels 17.5.1778 Wybren Hinnes, van Ureterp, 9. Trijntie, ged. 31.3.1754, is jong overleden, met de moeder.

Van Sjoerd zijn mij mijn geen nakomelingen bekend, maar van Ynte weten we dat hij voor 1811 zijn moeders familienaam Kingma aannam en die naam ook na 1811 aanhield. Daarmee is Jan Gabes' vader Gabe Jans de directe stamvader van een Wijnia-tak (met later ook Wijnja's), een Van der Schaaf-tak en een Kingma-tak van Wommels, maar daar bleef het niet bij. Waarom één van de zonen van Jan Gabes zich Van der Schaaf noemde is mij niet bekend [intussen wel, hij

was timmerman], maar de naam die Jan Gabes' halfbroer Wiebe aannam laat weinig te raden over. Wiebe was van beroep uurwerkmaker en koos in 1811 als toenaam Radersma.

Na het voorgaande kom ik tot de volgende reconstructie van Jan Gabes' ouders, broers en zusters, stiefmoeder, halfbroers en -zusters, grootouders en verdere verwanten en aanverwanten (zie Fig. 1), personen waaraan veel 'klaaikluten' uit Littenserdiel hun familienaam of voornaam te danken hebben.

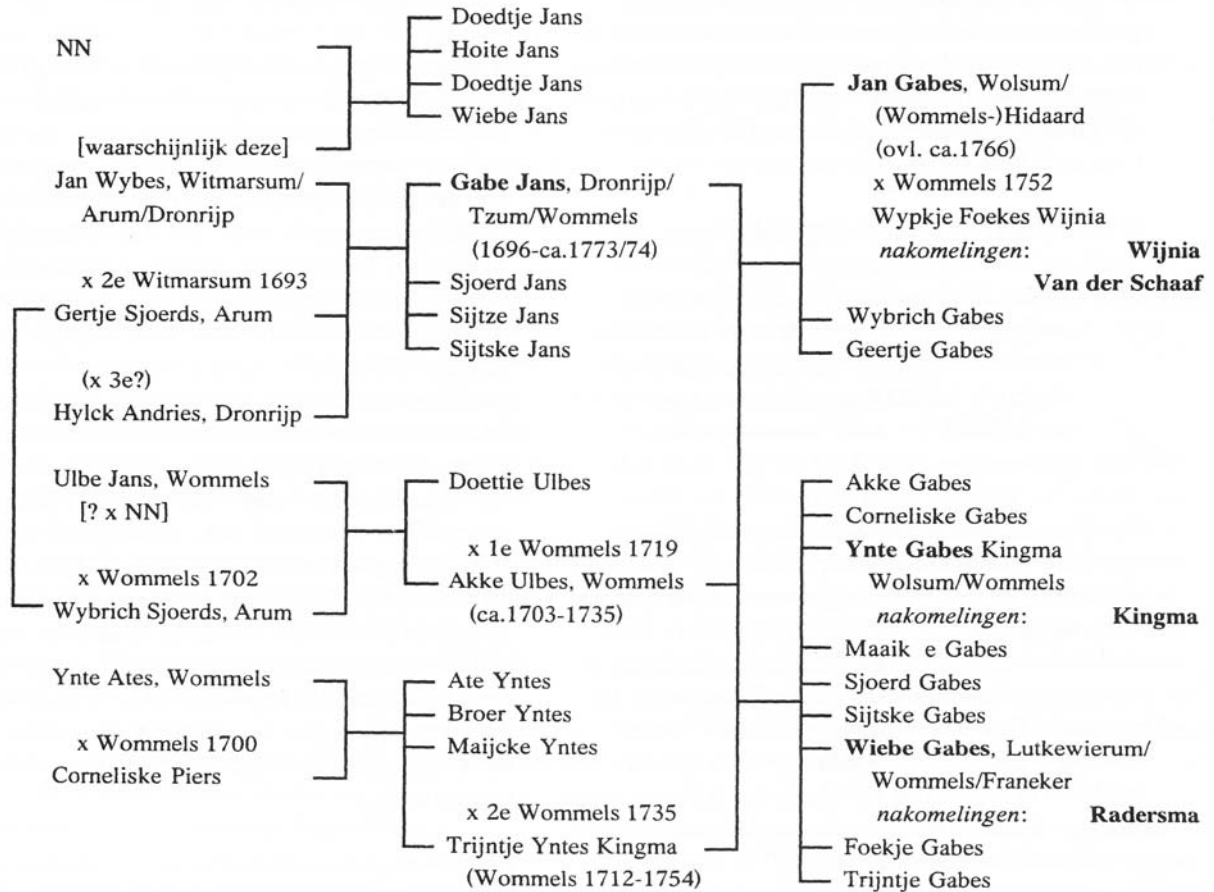

Fig. 1: Verwanten en aanverwanten van Gabe Jans, stamvader van Wijnia's/Wijnja's, Van der Schaafs, Kingma's en Radersma's van Wommels

Voor de volledigheid geef ik hieronder de namen van de kinderen van Jan Gabes en Wypkjen Foeskes Wijnia, met voor de herkenbaarheid enkele aanvullende gegevens (zie verder Vleer 1956: 200; Van der Schoot, g.j.:385ev): 1. Akke, tr. Feike Jacobs Bijlsma, van Hidaard, 2. Gabe (jong ovl./ongeh.?), 3. Wybrig, jong ovl., 4. Foeke, tr. Itens 1784 Botje Ages Hoekstra, 5 Ymkjen, tr. 1798 Jacob Dirks Noordmans, boer te Edens, 6. Ulbe, o.a. boer te Oosterend, tr. 1^e Corneliske Jetzes, tr. 2e Wytske Jurjens de Boer, 7 Pier, noemde zich Van der Schaaf (Schutte 1985: 339), tr. Wommels 1e 1785 Anke Thomas Sippens en 2e 1802 Liewwke Jacobs Vellinga, 8. Sjouke, tr. Hidaard 1^e 1790 Johantje Eeltjes en 2^e 1804 Gerlofke Jacobs, 9. Geiske (jong ovl.?).

Tot slot: een van de bekendste kleinkinderen van Jan Gabes en Wypkjen Foeskes Wijnia in (nu) Littenseradiel is wellicht Jan Foeskes Wijnia, geb. Wieuwerd 1796, later koopman en landeigenaar te Wommels en wethouder van Hennaarderadeel, ovl. Wommels 1886, gehuwd met Gerbrig *Ulbes* Andela – het laatste mee ter illustratie dat niet alle Wijnia- (en niet-Wijnia) nakomelingen van Jan Gabes met de voornaam Ulbe die naam zonder meer terug kunnen voeren tot hun 'nieuwe' voorvader Ulbe Jans van Wommels.

Naschrift I

Van 1698 tot 1708 vinden we Ulbe Jans als pachtboer op zowel stem 35 (Hoytema, in 1511 post 1192) als Stem 36 (Taekema, 1511 post 1203), overeenkomend met respectievelijk de nummers 49 en 48 uit het Floreenkohier. Eigenaar van beide stemmen in 1698 en 1708 is Hobbe Baerd van Sminia. Waarschijnlijk betreft het hier een samenvoeging van het vroegere Hoytema (afgebroken voor 1698) en Taekema. Van de boerderij Hoytema rest volgens het stemkohier van 1758 nog slechts het hornleger à 6 pondematen. Hoytema wordt in vroege bronnen omschreven als 'Zwins' (1511), als 'Swynsteragoed' (1532), of gesitueerd 'toe Zwijns' (1543), terwijl voor Taekema wordt volstaan met de omschrijvingen 'Zwys' (1511), 'Swys' of 'Zwijns' (1543). In 1848 omvat Floreenkohier nr. 48 (Taekema) de kadastrumnummers B 144-145, 162, 167, 180 en 183 en Floreenkohier nr. 49 (Hoytema) alleen het kadastrumnummer B 189 (Mol en Noomen 1994:52). Uit deze nummers blijkt dat 'Zweins' ten noordoosten van Wommels gezocht moet worden en niet verward dient te worden met 'Britsaard' (of Terpen), zoals abusievelijk op de kaart van Halma en Schotanus (1718) en latere kaarten – zie onder andere de kaart in Mol en Noomen (1994:49) – het geval is. Het betreft hier een hardnekkige verwisseling van de namen Britsaard en Swys, een kwestie waarover eerder uitvoerig is geschreven door H.W. Kuipers (Kuipers 1950).

Naschrift II

Mee omdat we tegenwoordig in een toenemend multi-culturele samenleving wonen, aanvullend nog het volgende. In veel niet-Westerse culturen – ook die waarin patrilineaire principes de altijd ook aanwezige matrilineaire belangen overheersen – bestaat als regel bezwaar tegen een huwelijk tussen kinderen van zowel volle broers als van volle zusters (Engels: 'parallel cousins'), maar niet tegen een huwelijk tussen kinderen van een broer en zuster ('cross cousins'). In het laatste geval kan juist sprake zijn van een voorkeurshuwelijk. Een dergelijk huwelijk impliceert een directe of indirecte vorm van 'terughuwen', afhankelijk van wie met wie trouwt. Aan de basis van zo'n huwelijkssysteem ligt veelal behoefte aan garantie op het verkrijgen van een huwelijkspartner. Maar waar dat meer of minder directe vormen van terughuwen betreft (ook mengvormen zijn mogelijk, eventueel uitgebreid tot achterneven en -nichten), kan dat ook te maken hebben met het willen doen terugkeren van bepaald roerend en/of onroerend goed. 'Terughuwen' is een verschijnsel dat onder de vroegere Friese adel frequent voorkwam (Kuiper 1993), maar daarnaast ook in kringen van eigenerfde boeren niet onbekend was. Het ging daarbij niet alleen om 'geld bij geld' ('fan jild kin in kou net frette'), maar ook om 'land bij land'; of wellicht juist: voldoende land voor het verkrijgen van een stem, of land als onderpand voor wandelkoop (ruil van landerijen), bijvoorbeeld om ongewenst beroep op het niaar-recht (recht op eerste koop van grond door verwanten, maar ook door niet-verwante naastliggers) beter te kunnen pareren. Of dergelijke belangen ook bij het huwelijk tussen Gabe Jans en Akke Ulbes een rol speelden weten we niet, maar lijkt niet waarschijnlijk. Voor zover ik heb kunnen nagaan waren zowel zijzelf als hun ouders pachtboeren, wat overigens eerder bezit aan land niet uitsluit. Zeker is dat eigenerfde families, en mogelijk ook gegoede pachtboeren, gerichte huwelijksstrategieën hanteerden, maar zeker is ook dat die vaak werden doorkruist door factoren die men niet in de hand had. Of men eigenerfde boer bleef, pachtboer werd (dan vaak eerst nog op het vroegere eigen bezit) of het boerenbedrijf moest opgeven, hing van meer omstandigheden af dan boven konden worden aangestipt. De ene generatie kon met veepest, misoogst, plotselinge sterfte, of met een kerkscheuring te maken krijgen; de andere generatie met een opgaande conjunctuur, wijzigingen in het erfrecht, of nieuwe beroeps- en vestigingsperspectieven. En dat maakt genealogie nu juist zo boeiend.

Referenties:

FAF-klappers

- Klappers op dopen, huwelijken, lidmaten, weesboeken en autorisaties (specifiek voor Hennaarderadeel e.o.). [FAF: 'Freonen Argyf Fryslân', Ljouwert]

Kuiper, Yme

1993 *Adel in Friesland 1780-1880*. Groningen: Wolters Noordhoff.

- Kuipers, H.W.
 1950 'Mooglikheden en biswieren fan toponymysk undersyk. De toponymen fan Wommels en omkriten' in: *Fryske Plaknammen*, Deel III. Publikaasje fan it Toponymysk Wurkforbân fan de Fryske Akademy, Septimber 1950 [7 pp., inclusief kaart].
- Miedema, Jelle
 2000 'Wijnia's van Spannum. Over de ouders van Klaaske (1772-1851), Imke/Ymkje (ca. 1775-1830) en Jan Sjerps (1782-1850)'. *Klaaikluten* 2001/1:3-5.
- Mol, J.A. en P.N. Noomen
 1994 *Prekadastrale Atlas fan Fryslân. De pleatsen fan 1700 en 1640 neffens de floreen- en stimkohieren. Diel 8, Hinnaarderadiel*. Ljouwert: Fryske Akademy.
- Nijdamstra
 1949- De Nijdamstra Tyngje. Periodiek voor de geslachten Nijdam, Nieuwdam, Vleer, Wijnia. [Uitgave van de Nijdamstra-Stichting]
- Schoot, C. van der
 g.j. Het Nijdamstra-Boek, Deel V. [Uitgave van de Nijdamstra-Stichting.]
- Schutte, O.
 1985 'Het Doopsgezinde geslacht Oosterbaan uit Harlingen en zijn nakomelingen', *De Nederlandsche Leeuw*, No. 102:215-366.
- Vleer, W.Tsj.
 1956 *Het Nijdamstra-Boek*, 1956. Uitgave van de Nijdamstra-Stichting. [Heruitgave jaren 1980/90]
- Zondervan, W.
 1959 'Genealogische aantekeningen uit het kerkboek der vroegere Doopsgezinde Gemeente Kromwal (bij Britswerd)' [periode 17123-1814], *Genealogisch Jierboekje* 1959:39-50.